

Pam mae plant hŷn mewn achosion gofal? Archwiliad ar sail thema mewn pedwar awdurdod

Awduron

Celia Parker a Jo Tunnard
Ymchwil mewn Ymarfer

Dyma'r crynodeb o archwiliad ar sail thema yn ymwneud â 73 o blant (10–17 oed) o 49 o deuluoedd a fu'n destun achosion gofal a gychwynnwyd gan bedwar awdurdod lleol yng Nghymru a Lloegr yn 2019/20. Mae'n rhan o gyfres o ddarnau o waith sy'n ceisio helpu i ddatblygu dealltwriaeth well o'r rhesymau pam mae plant hŷn a phobl ifanc yn dod yn destun achosion gofal.

research in practice

Awduron

Celia Parker, Uwch Gydymaith, Ymchwil mewn Ymarfer.
Jo Tunnard, Uwch Gydymaith, Ymchwil mewn Ymarfer.

Cydnabyddiaeth

Hoffai'r awduron ddiolch i'r staff yn yr awdurdodau lleol a gynhaliodd yr archwiliadau o gofnodion gofal cymdeithasol plant ar adeg pan oeddent dan bwysau mawr yn ystod y pandemig COVID-19. Ni fyddai'r adroddiad hwn wedi bod yn bosibl heb eu parodrwydd i fynd gam ymhellach unwaith yn rhagor.

Cyfeiriad argymelledig

Parker, C. a Tunnard, J. (2021). *Pam mae plant hŷn mewn achosion gofal? Archwiliad ar sail thema mewn pedwar awdurdod lleol*. Adroddiad cryno. Llundain: Arsyllfa Cyfiawnder Teuluol Nuffield.

Ymwadiad

Mae Arsyllfa Cyfiawnder Teuluol Nuffield wedi ariannu'r prosiect hwn, ond safbwyntiau'r awduron yw'r rhai a fynegir ac nid, o reidrwydd, Arsyllfa Cyfiawnder Teuluol Nuffield na'r Sefydliad.

Yn ystod y blynyddoedd diwethaf, bu mwy a mwy o gydnabyddiaeth o'r nifer gynyddol o blant hŷn a phobl ifanc sy'n dod gerbron y llysoedd teulu. Ceisiodd y gwaith ymchwil hwn amlygu'r rhesymau pam mae plant hŷn yn dod yn destun achosion gofaf, a'r rhyngweithio rhwng cyfiawnder teuluol, cyfiawnder ieuenctid a'r defnydd o fesurau diogelu amddifadu o ryddid i amddiffyn plant rhag niwed o fewn a'r tu allan i'w teuluoedd. Y nod cyffredinol yw deall beth sy'n gweithio'n dda a pha newidiadau sy'n angenrheidiol os yw'r systemau a'r gwasanaethau presennol am ymateb yn dda i gryfderau ac anghenion plant hŷn a'u teuluoedd.

Mae'r adroddiad llawn a fersiynau Saesneg ar gael yn:
www.nuffieldfjo.org.uk

Cynnwys

- 1 Cyflwyniad
- 2 Canfyddiadau allweddol
- 3 Bylchau a chyfyngiadau data
- 4 Myfyrdodau

Cyflwyniad

Mae'r crynodeb hwn yn amlygu prif ganfyddiadau archwiliad ar sail thema o 73 o blant hŷn (10–17 oed) o 49 o deuluoedd a fu'n destun achosion gofal a gychwynwyd gan bedwar awdurdod lleol â lefelau amddifadedd uchel yn Lloegr (gogledd, de a Llundain) a Chymru yn 2019/2020.¹ Mae'n rhan o gyfres o ddarnau o waith sy'n ceisio helpu i ddatblygu dealltwriaeth well o'r rhesymau pam mae plant hŷn a phobl ifanc yn dod yn destun achosion gofal.

Ystyriodd y gwaith ymchwil y cwestiynau canlynol trwy gyfres o gwestiynau archwilio:

- Beth ddaeth â'r plant hyn i'r system cyfiawnder teuluol, a beth oedd y pryderon diogelu, o fewn y teulu a'r tu allan i'r teulu?
- Pa gynlluniau a wnaed ar gyfer dyfodol y plant, a beth oedd cyfraniad cyfiawnder ieuenctid, iechyd, addysg ac asiantaethau partner eraill?
- Sut mae anghenion y plant a'r teuluoedd yn cael eu bodloni, hyd at ddwy flynedd ar ôl i'r achosion ddechrau?
- Beth ellir ei ddysgu o gyflawniadau a heriau awdurdodau lleol a phartneriaid, ac o brofiadau'r plant a'u teuluoedd?

Llenwodd y pedwar awdurdod lleol eu ffurflenni archwilio ym mis Mawrth a mis Ebrill 2021. Adolygwyd a dadansoddwyd y canfyddiadau gyda phob awdurdod lleol ym mis Mai a mis Mehefin.

1 Cyfeirir at yr awdurdodau lleol yn Ffigur 1 fel awdurdod lleol A, B, C ac Ch.

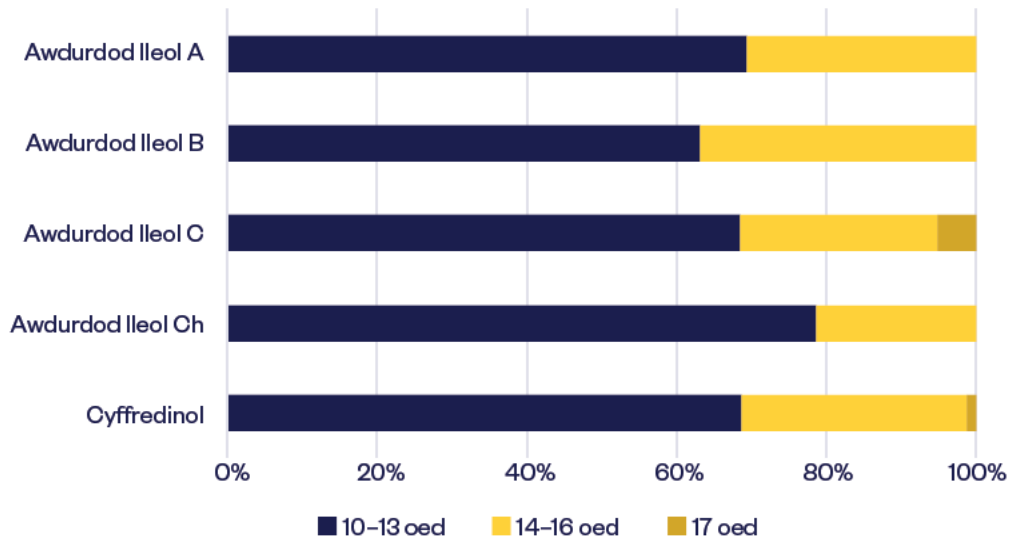
Canfyddiadau allweddol

Beth ydym ni'n ei wybod am y plant a'r teuluoedd dan sylw?

- Roedd y rhan fwyaf o'r 73 o blant yn ein hastudiaeth (68%) yn 11–13 oed. Dim ond un oedd yn 17 oed.
- At ei gilydd, roedd ychydig yn fwy o fechgyn yn ein hastudiaeth (38, 52%) na merched (35, 48%).
- At ei gilydd, roedd bron 80% o'r plant (58) mewn achosion gyda brodyr neu chwiorydd. Roedd gan ychydig yn llai na hanner frodyr neu chwiorydd hŷn yn yr achosion, ac roedd gan ychydig yn llai na chwarter frodyr neu chwiorydd iau yn yr achosion. Roedd gan naw o blant (12%) frodyr neu chwiorydd nad oeddent mewn achosion o gwbl, a dim ond chwech (8%) oedd yn unig blant.
- Yn Llundain a Chymru, roedd y plant a oedd yn rhan o'r archwiliad o dras Ddu neu ddeuol yn bennaf, neu'n dod o amrywiaeth ehangach o wahanol fathau o ethnigrwydd. Yn yr ardaloedd eraill (gogledd a de Lloegr), roedd y plant yn y carfanau'n Wyn yn bennaf.
- Roedd mwyafrif helaeth y teuluoedd (40 o'r 49, 82%) yn hysbys i'r awdurdodau lleol ar yr adeg y cychwynnwyd yr achosion. Roedd y rhan fwyaf (32 o'r 49, 66%) wedi bod trwy amryw gamau cymorth a diogelu'r awdurdod lleol, ac mewn bron hanner y teuluoedd (31, 42%), roedd plant eisoes mewn gofal pan ddechreuodd yr achosion. O ran bron traean o deuluoedd (15, 30%), hwn oedd yr ail dro i'r plentyn neu'r plant fod mewn achos gofal. Roedd y bwlch rhwng yr achos cyntaf ac achosion ailadroddol yn amrywio'n fawr – o un i ddeuddeng mlynedd.

Mae hyn yn dangos pwysigrwydd edrych ar rywfaint o ddata o safbwynt y teulu, yn ogystal â safbwynt y plentyn unigol.

Ffigur 1: Cyfran y plant yn ôl ystod oedran ac yn ôl awdurdod lleol

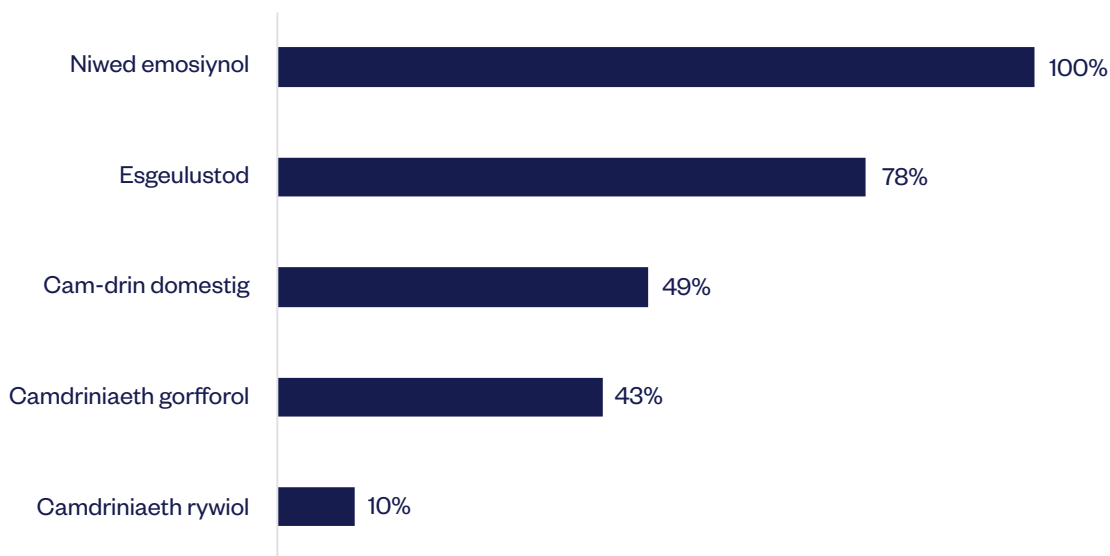

Beth ddaeth â'r plant i'r system cyfiawnder teuluol?

- Roedd yr holl blant wedi profi niwed emosiynol i ryw raddau, a hynny'n gyffredinol trwy effeithiau niweidiol rhesymau eraill dros gychwyn achos: esgeulustod (78% o deuluoedd), cam-drin domestig (49% o deuluoedd), niwed corfforol (43% o deuluoedd) a cham-drin rhywiol (10% o deuluoedd).
- O ran gallu'r rhieni i ddarparu gofal diogel, roedd mwy nag un ffactor yn tueddu i fod ar waith: camddefnyddio sylweddau a thrawma cronus oedd yn ymddangos yn fwyaf aml, gyda phob un yn bresennol ar gyfer bron hanner y teuluoedd (45% a 43%, yn ôl eu trefn). Roedd iechyd meddwl gwael rhieni yn ffactor ar gyfer mwy na thraean o deuluoedd (35%). Yn ogystal, roedd gan yr holl blant berthynas doredig gydag un rhiant neu'r ddau. Roedd hyn yn ymwneud â phrofiadau anodd a heb eu datrys yn y gorffennol neu'r presennol, a newidiadau i amgylchiadau'r teulu, a waethygydd yn aml gan y gwahanu a'r ansicrwydd a ysgogwyd gan yr achosion eu hunain.
- Roedd pryderon y tu allan i'r teulu'n bresennol ar gyfer chwarter o'r plant yn yr archwiliad (18 plentyn o 12 teulu, 25%).

Dangosodd straeon y teuluoedd nad oedd y plant mewn achosion oherwydd naill ai niwed o fewn y teulu neu y tu allan i'r teulu. Yn hytrach, roeddent ar gontinwwm o bryderon diogelu y tu allan i'r teulu a oedd yn amrywio o rai isel i uchel iawn, ac roedd y pryderon allanol hyn yn ychwanegol at y rhesymau o fewn y teulu dros gychwyn achos.

Ffigur 2: Rhesymau a nodwyd dros achosion (cyfran y teuluoedd yr effeithiwyd arnynt)

Sylwer: Mewn rhai achosion, daethpwyd i gasgliad ynghylch niwed emosiynol o ymatebion testun rhydd i'r archwiliad yn hytrach na bod yr archwilydd wedi rhoi tic yn y blwch.

Pa gynlluniau a wnaed ar gyfer dyfodol y plant?

- Mewn ychydig dros hanner yr achosion, roedd y barnwr wedi caniatáu un estyniad neu fwy i'r gofyniad 26 wythnos ar gyfer cwblhau achos. Roedd y rhesymau'n amrywio ond yn cynnwys oedi hir wrth geisio dod o hyd i leoliadau addas ar gyfer plant ag anawsterau difrifol a chymhleth, yr amser a oedd yn ofynnol i asesu gwahanol anghenion plant mewn grwpiau brodyr a chwiorydd, a defnyddio ychydig wythnosau ychwanegol i brofi cynlluniau (fel dychwelyd adref neu symud o fewn rhwydwaith y teulu).
- Ar ddiwedd achosion, gwnaed gorchmynion gofal ar gyfer ychydig dros hanner y plant (38, 52%). Yn ogystal, disgwyliwyd i'r saith achos anorffenedig namyn un ddiweddu mewn gorchmynion gofal hefyd, o ystyried bod y plant mewn gofal (maeth) ar orchmynion gofal interim. Roedd y rhai hynny â gorchmynion gofal yn byw mewn trefniadau maethu yn bennaf, gan gynnwys rhai a leolwyd gyda gofalwr sy'n berthynas neu ofalwr sy'n unigolyn cysylltiedig cymeradwy. Roedd y plant eraill mewn lleoliadau preswyl.
- Roedd ychydig yn llai na hanner yr holl blant (34) wedi dychwelyd i'w rhiant/ rhieni neu wedi aros yn eu rhwydwaith teulu ehangach. Roedd y penderfyniadau a wnaed gan y llys ar gyfer y plant hyn yn cynnwys gorchmynion goruchwyllo,

gorchmynion gwarcheidiaeth arbennig, gorchmynion trefniadau plant, a threfniadau gofal maeth gan berthynas o dan orchymyn gofal.

- Cofnodwyd symudiadau mewn lleoliadau ar y ffurflenni archwilio hefyd. Roedd bron hanner y plant a oedd yn parhau mewn gofal ar ôl diwedd yr achosion wedi aros lle'r oeddent yn byw, ac felly nid oeddent wedi symud. Roedd mwyafrif helaeth y plant hyn yn rhai yr oedd eu lleoliad wedi dod yn drefniant gofal gan berthynas/gofal maeth tymor hir gyda gorchymyn gofal. Roedd bron dwy ran o dair o'r plant hyn wedi cael dim mwy na dau leoliad yn ystod eu cyfnod mewn gofal. Y plant mewn trefniadau maethu gan berthynas oedd wedi profi'r newidiadau lleiaf mewn lleoliad.
- Roedd plant a gafodd fwy na phedwar lleoliad maeth ers bod mewn gofal yn debygol o symud i leoliad preswyl. Canfuom ddiffyg cyffredinol o ran lleoliadau addas i blant hyn, sy'n bryder mawr pan oedd ystyriaethau ynglŷn â diogelwch cyhoeddus neu les yn sbarduno penderfyniadau am amddifadu o ryddid. Roedd gweithredu mewn argyfwng yn faich ychwanegol o ran dod o hyd i leoliad addas.
- O ran rhai plant a dreuliodd amser mewn lleoliad diogel yn ystod neu ar ôl achosion (e.e. yn yr ystad ddiogel i bobl ifanc, cartrefi diogel i blant, neu leoliadau amgen a oedd yn eu hamddifadu o'u rhyddid o dan awdurdodaeth gynhenid yr Uchel Lys), gallai hynny roi cyfleoedd iddynt ymgysylltu ag ymyriadau a gwasanaethau addysg, ac arwain at newid cadarnhaol. Canfuom fod newid cadarnhaol yn fwy tebygol pan oedd amddifadu o ryddid yn cael ei wneud mewn ffordd gynlluniedig, fel rhan o strategaeth glir i'r plentyn, yn hytrach na gweithred frys gan nad oedd gwely ar gael mewn cartref diogel i blant.

Beth oedd cyfraniad cyfiawnder ieuencid, iechyd, addysg ac asiantaethau partner eraill?

- Canfuom enghreifftiau o becynnau gofal amlasiantaethol llawn dychymyg i gynorthwyo a diogelu rhai plant.
- Roedd tystiolaeth o gyfraniad gan gyfiawnder ieuencid ar gyfer 12 o'r 73 o blant (16%). Roedd hyn yn amrywio o fân droseddau, gydag ymatebion ymyrraeth gynnar wedi'u cyfeirio at risgiau penodol, i droseddau difrifol a olygodd y bu'n rhaid i blant hŷn dreulio amser yn yr ystad ddiogel i bobl ifanc. Efallai nad yw'r ffurflenni archwilio'n cynrychioli'r ymatebion ymyrraeth gynnar gan yr heddlu a/neu wasanaethau cyfiawnder ieuencid yn ddigonol. Ychwanegwn y rhybudd hwn oherwydd daeth yn amlwg nad oedd ffordd rwydd i'r archwilwyr ddod o hyd i fwy na gwybodaeth sylfaenol iawn yn y cofnodion gwasanaethau plant am gyfraniad gwasanaethau cyfiawnder ieuencid.
- Canfuom lawer o enghreifftiau o'r ysgol fel ffactor cadarnhaol. Fe'i disgrifiwyd fel noddfa a ffynhonnell o barhad ar adegau o aflonyddwch a straen, gydag athrawon a oedd yn hybu hyder a chynnydd mewn plant a rhieni. Roeddem yn synnu nad oedd sôn am wasanaethau lles addysg, heblaw am un cyfeiriad at fam a erlynwyd oherwydd i'w phlant gollir ysgol.
- Roedd yn nodedig bod anghenion iechyd rhai plant (ar draws yr ystod oedran) wedi cael eu hamlygu dim ond ar ôl i achosion ddechrau a bod y plant mewn gofal. Digwyddodd hyn mewn achosion ar wahân yn ymwneud ag anhwylder diffyg canolbwytio a gorfywiogrwydd (ADHD), awtistiaeth, anhwylder cysgu a thrawma cymhleth. Nododd yr archwilwyr fod rhai plant yn amharod neu'n anfodlon derbyn cynigion o gymorth gan y gwasanaeth iechyd meddwl plant a'r glasoed (CAMHS) ac eraill. At ei gilydd, fodd bynnag, roedd y rhai hynny a alluogwyd i gael cymorth wedi dechrau gwneud rhywfaint o gynnydd. Roedd rhai plant yn cael eu helpu i archwilio eu teimladau mewn ffyrdd creadigol, er enghraifft trwy gyfansoddi caneuon a chwaraeon.

Stori Natasha: bywyd o drawma a llygedyn o obaith yn 13 oed

Pan wahanodd rieni Natasha, fe arhosodd gyda'i mam. Yn yr ysgol gynradd, dywedodd Natasha ei bod wedi cael ei cham-drin yn rhywiol gan aelod gwrywaidd o'r teulu. Cafwyd ef yn ddiuog ar ôl treial troseddol. Roedd mam Natasha wastad yn dweud nad oedd hi'n credu honiadau ei merch, ac roedd gweithwyr proffesiynol yn amau tybed a oedd hi wedi dioddef camdriniaeth ei hun pan oedd yn blentyn. Gweithiodd gwasanaethau plant gyda'r teulu o dan gynllun amddiffyn plant, ond gwaethygodd bethau, a symudodd yr awdurdod lleol i gam cyn-achos. Yn dilyn cynhadledd grŵp teulu (FGC), symudodd Natasha i fyw gyda'i thad. Ymddangosai fel petai wedi sefydlogi a phontiodd yn ddiraferth i'r ysgol uwchradd.

Ym Mlwyddyn 8 (12 oed), dechreuodd Natasha aros allan yn hwyr. Daethpwyd o hyd i ganabis yn ei meddiant, ac fe ddechreuodd ddefnyddio ei ffôn yn gyfrinachgar. Yn aml, roedd ganddi fwy o arian nag y gellid disgwyl. Dechreuodd golli'r ysgol, a phan oedd hi yno, arweiniodd ei hymddygiad gwael at waharddiad tymor byr ac yna parhaol. Symudodd yn ôl i fyw gyda'i mam, ond yna collodd ddau dymor ysgol ac nid oedd yn cyd-dynnu â'i chwiorydd. Rhoddodd y tŷ ar dân ac aeth allan o reolaeth y ddau riant. Mewn FGC arall, roedd aelodau eraill o'r teulu'n credu bod Natasha'n rhy anodd iddynt ofalu amdani, a chytunodd yr awdurdod lleol â'u casgliad.

Rhoddwyd Natasha mewn gofal o dan adran 20 [Deddf Plant 1989] gyda chytundeb y ddau riant, ond symudodd yn gyflym trwy saith lleoliad maeth, preswyl a lleoliadau eraill oherwydd ei hymddygiad, a oedd yn cynnwys ymosodiadau ar ofalwyr a phlant eraill a dechrau tanau. Aeth ar goll yn aml ac ymosodwyd arni'n gorfforol ac yn rhywiol yn ystod y cyfnodau hyn.

Gwnaeth yr awdurdod lleol gais llwyddiannus am orchymyn gofal ac, yn ystod yr achos, am orchymyn llety diogel, ond nid oedd lleoliad diogel ar gael. Fe'i daliwyd mewn lleoliad anghofrestredig, a chaniataodd yr Uchel Lys ei hamddifadu o'i rhyddid am wyth niwrnod oherwydd y perygl iddi hi ei hun ac eraill.

Roedd y gwasanaeth cyfiawnder ieuencid yn gysylltiedig, oherwydd euogfarnau am ymosod, ac felly hefyd CAMHS, oherwydd hunan-niwed a theimladau hunanladdol a arweiniodd at sawl ymweliad â'r ysbyty. Yn ei lleoliad preswyl therapiwtig presennol, mae'n cael ei thrin am syndrom straen wedi trawma.

Mae arwyddion bod y cymorth presennol yn fuddiol i Natasha: ers y chwe mis diwethaf mae ei phresenoldeb wedi bod yn well yn ei darpariaeth addysgol bresennol ac mae'n cwblhau ei chymwysterau TGAU, gan ddisgwyl rhai graddau da. Mae hi'n mwynhau canu, cyfansoddi a'r celfyddydau perfformio yn arbennig, ac mae'r rhain wedi rhoi ffocws newydd iddi. Mae ei pherthynas â'u rhieni'n fregus o hyd ond mae rhywfaint o gysylltiad ysbeidiol dros y ffôn. Mae gan Natasha eiriolwr gofal ac mae'n dechrau ymwneud â'r grŵp plant mewn gofal lleol.

Bylchau a chyfyngiadau data

Gwnaethom recriwtio amrywiaeth o awdurdodau lleol a charfan o faint boddhaol (73 o blant mewn 49 o deuluoedd), ac roedd y pynciau a'r canfyddiadau'n cydfynd â thystiolaeth arall. Fodd bynnag, mae cyfyngiadau i'w cofio wrth ddehongli'r canlyniadau.

Yn gyntaf, roedd y wybodaeth a ddaliwyd gan yr awdurdodau lleol yn amrywio o ran ansawdd a manylion, gan arwain at amrywiadau o ran pa mor rhwydd y gallai'r archwilwyr lleol ddod o hyd i wybodaeth berthnasol am y plant neu ddata gweinyddol am y garfan yng nghyd-destun eu hachosion yn gyffredinol. Roedd amrywiadau hefyd yn nifer y plant ym mhob carfan awdurdod lleol ac yng nghyfran y grwpiau brodyr a chwirydd o gymharu â phlant unigol o fewn ystod oedran yr archwiliad.

Yn ail, ymarfer ffeiliau oedd hwn yn bennaf (cofnodion gofal cymdeithasol electronig a gwblhawyd ac a ddaliwyd gan wasanaethau plant, a gwybodaeth ategol o gyfarfodydd cynllunio cyfreithiol ac adolygiadau plant mewn gofal). Roedd rhywfaint o wybodaeth ychwanegol wedi'i chynnwys oherwydd bod archwilydd yn adnabod y plant a'r teuluoedd dan sylw neu wedi gwirio gyda chydweithwyr a oedd yn eu hadnabod. Mae'n dilyn na archwiliwyd i ba raddau yr oedd y plant, y rhieni neu ofalwyr eraill (ac asiantaethau eraill) yn cytuno â'r farn a drosglwyddwyd i'r ffurflenni archwilio ynglŷn â beth oedd wedi digwydd a pham, nac ynglŷn â'r hyn y gellid bod wedi'i wneud yn wahanol. Nid dyna oedd ein cylch gorchwyl, ond mae'n gadael bwlch mewn safbwyntiau – cyfyngiad a heriwyd gan eraill.²

2 Sylwch ar argymhelliad yr Adolygiad Argyfwng Gofal: 'Rhagdybir bod methodoleg astudiaethau ymchwil sy'n archwilio arferion gyda phlant a theuluoedd, a'u canlyniadau, yn cynnwys profiadau aelodau o'r teulu'. Gweler: Grŵp Hawliau'r Teulu. (2018). Care crisis review. Options for change. Ar gael o: <https://frg.org.uk/wp-content/uploads/2021/04/Care-Crisis-Review-Options-for-change-report.pdf>

Yn drydydd, gan fod yr archwiliad yn canolbwyntio ar blant 10–17 oed a fu'n destun achos gofal yn ystod y flwyddyn archwilio yn unig, mae'n eithrio tri grŵp arall o blant lleol o'r un oedran: y rhai hynny a oedd eisoes yng ngofal yr awdurdod lleol, y rhai hynny a oedd yn hysbys i wasanaethau plant fel plant mewn angen (o dan adran 17 Deddf Plant 1989), a'r holl blant eraill ym mhoblogaeth gyffredinol yr awdurdod lleol. Mae hyn yn cyfyngu'n sylweddol ar ddarlun cyffredinol o'r gwaith y mae asiantaethau diogelu'n debygol o fod yn ei wneud i ymyrryd ac atal niwed i blant o'r tu mewn neu'r tu allan i'w teulu.

Yn bedwerydd, roedd yr archwiliad yn cynnwys tri awdurdod lleol yn Lloegr ac un yng Nghymru yn unig. Felly, mae'n bosibl na ellir cyffredinolir canfyddiadau i ardaloedd eraill.

Myfyrdodau

Mae'n rhaid gwneud mwy na chynnal y sefyllfa bresennol

Mae'n rhaid i ni greu ac achub ar gyfleoedd i helpu plant yn wahanol, trwy roi sylw'n gynharach i'r anawsterau sy'n wynebu'r rhai sydd agosaf atynt. Byddai hyn yn cynnwys pwyslais o'r newydd ar fynd i'r afael ag anghenion rhieni cyn gynted â'u bod yn codi, o safbwynt y teulu a chyda mwy o ddealltwriaeth ar draws pob gwasanaeth o drawma cymhleth a'i effaith ar sut mae pobl yn ymateb pan fyddant yn teimlo dan fygythiad ac mewn trallod.

Mae angen gweithredu er mwyn:

- Rhoi sylw i anghenion rhieni yn ymwneud â chamddefnyddio sylweddau, cam-drin domestig ac iechyd meddwl gwael, a mynd i'r afael â'r tlodi a'r anfantais sylfaenol cysylltiedig sy'n wynebu teuluoedd mewn bywyd pob dydd.
- Cynnig cymorth gwell pan fydd plant yn dychwelyd adref ar orchymyn goruchwyllo, o ystyried y nifer uchel o'r achosion hynny sy'n dod yn achosion ailadroddol.
- Gweithredu'n gynt yn hytrach na'n hwyrach. Un enghraifft yw bod yn barod i fynd ag achos i'r llys teulu pan fydd arwyddion clir bod pethau'n debygol iawn o barhau i waethygu. Un arall yw darparu rhaglen cymorth dwys gartref, i osgoi gwahanu teulu am gyfnod hir yn ddiangen.
- Cryfhau'r cymorth i blant agored i niwed ym Mlynnyddoedd 5 a 6, cyn iddynt symud i'r ysgol uwchradd.
- Ffurio cysylltiadau cynharach rhwng gwasanaethau plant a'r system cyfiawnder ieuenctid.
- Darparu adolygiad llenyddiaeth cyfredol o'r materion penodol sy'n berthnasol i blant a theuluoedd mewn systemau a gwasanaethau cyfiawnder teuluol a chyfiawnder ieuenctid sy'n gorgyffwrdd ond sydd ar wahân (ac weithiau wedi'u harwahanu).

Darparu noddfeydd

Mae'n rhaid i ni benderfynu pontio'r bwch mawr mewn darpariaeth addas i blant hŷn ag anawsterau cymhleth y mae angen iddynt fod mewn gofal. Mae'r effaith niweidiol ar eu diogelwch a'u datblygiad, a rhwystredigaeth gysylltiedig ymarferwyr, rheolwyr ac, yn aml, eu teuluoedd wrth ddod o hyd i leoliadau a darpariaeth addas, wedi ein hwynebu ers rhy hir.

Mae angen gweithredu er mwyn:

- Sicrhau bod cartrefi lleol arbenigol, diogel, bach ar gael i awdurdodau lleol lle y gellir helpu pobl ifanc i ddelio â'u profiadau blaenorol a'u hysbrydoli i edrych ymlaen at y dyfodol.
- Adeiladu ar y diogelwch y mae'r ysgol yn ei roi i rai plant a rhieni.
- O ystyried bod absenoldeb o'r ysgol yn sbarduno ffactorau risg uwch, mae'n rhaid i ni gymryd camau pendant i herio polisi ac arferion ynglŷn â gwahardd o'r ysgol.
- Cydnabod a manteisio ar yr hyn y gall llety diogel ei ddarparu i rai plant – gan gynnwys, fel y mae'r archwiliad yn ei ddangos, helpu i wneud iawn am addysg a gollwyd, galluogi plant i gymryd rhan mewn gweithgareddau a rhaglenni hunanddatblygiad, caniatáu i blant gael cymorth gwresog gan staff, a galluogi mynediad at gymorth therapiwtig ar ôl iddynt gael eu rhyddhau. Mae angen gwneud mwy o ymchwil i ddeall canlyniadau i blant mewn llety diogel, a pha fath o ofal sy'n fwyaf buddiol.

Cynnal y llinell fywyd

Mae un o ffactorau risg allweddol niwed y tu allan i'r teulu yn ymwneud â cholledion sy'n deillio o berthnasoedd gwan neu wael, gwahanu, profedigaeth a digwyddiadau neu amgylchiadau trawmatig eraill. Mae'n dilyn, felly, mai un o'r prif flaenoriaethau wrth gynorthwyo plant yw ymdrech ar y cyd i unioni a chynnal perthnasoedd sydd eisoes yn bodoli fel bod plant yn cadw cynifer o gysylltiadau â phosibl â phobl sy'n eu caru, ac fel eu bod yn cael y cymorth gorau posibl i adfer perthnasoedd ingol a thoredig â'u rhieni, eu brodyr a'u chwiorydd, a pherthnasau eraill. Yn ogystal, mae'n fuddiol os yw gweithwyr proffesiynol yn chwilfrydig ynglŷn â chysylltiadau coll plant ac yn archwilio'r hyn y gallent ei gynnig yn ddiwyd.

Mae angen gweithredu er mwyn:

- Dysgu o brofiadau a safbwyntiau plant a'r rhai sydd agosaf atynt sydd wedi aros yn hir – ac weithiau llawer rhy hir ym marn yr archwilwyr – am ryddhad o'r beichiau maen nhw wedi bod yn cael trafferth ymdopi â nhw. A dysgu hefyd am yr angen i gael eu tynnu'n ôl i'r fan sy'n gartref a'r bobl sy'n deulu, a'r profiad o hynny, a deall a delio â'r tensiynau, yr emosiynau, y risgiau a'r buddion sy'n gysylltiedig.
- Dysgu o'r hyn y mae'r archwiliad wedi'i amlygu am arferion llwyddiannus gan ddefnyddio cynadleddau grŵp teulu a chyfarfodydd teuluol eraill i wneud penderfyniadau, a'r gwerth ychwanegol a geir wrth i'r gwaith hwnnw gael ei arwain, ei sbarduno a'i gefnogi gan bolisiau asiantaeth ac arweinyddiaeth gref sydd wedi ymrwymo i ddull sy'n cynnwys y teulu. Argymhellwn fod y model gwaith hwn yn parhau i gael ei hyrwyddo – a'i gefnogi – a bod arferion proffesiynol y tu mewn a'r tu allan i'r llys yn gwerthfawrogi pwysigrwydd ystyried rhieni a phlant hŷn fel partneriaid gyda gweithwyr proffesiynol wrth amlygu a mynd i'r afael â'r problemau maen nhw'n eu hwynebu.

Arsyllfa Cyfiawnder Teuluol Nuffield

Nod Arsyllfa Cyfiawnder Teuluol Nuffield yw cefnogi'r penderfyniadau gorau posibl i blant trwy wella'r defnydd o ddata a thystiolaeth ymchwil yn y system cyfiawnder teuluol yng Nghymru a Lloegr. Gan ymdrin â chyfraith gyhoeddus a phreifat, mae Arsyllfa Cyfiawnder Teuluol Nuffield yn darparu gwaith dadansoddi ac ymchwil hygyrch i weithwyr proffesiynol sy'n gweithio yn y llysoedd teulu.

Sefydlwyd Arsyllfa Cyfiawnder Teuluol Nuffield gan Sefydliad Nuffield, sef ymddiriedolaeth elusennol annibynnol sy'n ceisio hybu lles cymdeithasol. Mae'r Sefydliad yn ariannu ymchwil sy'n llywio polisi cymdeithasol, a hynny'n bennaf ym meysydd addysg, lles, a chyfiawnder. Mae hefyd yn ariannu rhaglenni myfyrwyr er mwyn i bobl ifanc ddatblygu sgiliau a hyder mewn dulliau meintiol a gwyddonol. Sefydliad Nuffield yw sylfaenydd a chyd-ariannwr Sefydliad Ada Lovelace a Chyngor Biofoeseg Nuffield.

Ymchwil mewn Ymarfer

Mae Ymchwil mewn Ymarfer, a sefydlwyd ym 1996, yn gweithio gyda sefydliadau i'w galluogi i gael at dystiolaeth, ei deall a'i chymhwyso wrth weithio gyda phlant a theuluoedd, pobl ifanc ac oedolion. Mae rhwydwaith aelodau Ymchwil mewn Ymarfer yn cynnwys mwy na 200 o awdurdodau lleol, sefydliadau'r trydydd sector a phrifysgolion ledled Lloegr.

Hawlfraint © Arsyllfa Cyfiawnder Teuluol Nuffield 2021
100 St John St, Llundain EC1M 4EH Ff: 020 7631 0566
Elusen gofrestredig 206601
nuffieldfjo.org.uk | @NuffieldFJO
www.nuffieldfoundation.org | @NuffieldFound